

NOTĂ ANALITICĂ

Importanța muncii neremunerate în Moldova

Deși munca neremunerată¹, care este efectuată preponderent de femei, nu este reflectată în indicatorii macroeconomici, aceasta are o importanță indispensabilă pentru dezvoltarea economică a țării. Problema rezidă în faptul că majoritatea timpului de muncă al bărbaților este dedicat muncilor plătite care se reflectă și în statisticile oficiale. În același timp, majoritatea muncii femeilor nu este „contabilizată” deoarece aceasta ține de activități casnice care nu sunt remunerare monetar, însă sunt importante pentru viața de zi cu zi a familiilor. În această notă analitică vom răspunde la următoarele întrebări:

- Cât de importantă este munca neremunerată în Moldova în raport cu alte state?
- Care sunt diferențele dintre bărbați și femei la acest capitol?
- Unde este mai mare ponderea muncii neremunerate: în orașe sau la sate?
- Cine practică mai mult munca neremunerată: persoanele cu venituri mai înalte sau mai modeste? Cu un nivel de studii mai avansat sau mai scăzut?

¹ Activitățile legate de „Îngrijirea gospodăriei și familiei” și „Munca voluntă și întruniri”.

Pentru a găsi răspunsuri la aceste întrebări, vom utiliza rezultatele Cercetării privind utilizarea timpului, realizată de către Biroul Național de Statistică.

Cât de semnificative sunt muncile neremunerate în Moldova în comparație cu alte state?

În Moldova munca neremunerată ocupă în medie circa 3,9 ore pe zi pe o persoană. Estimările experților² denotă faptul că, timp de un an, valoarea muncilor neremunerate efectuate de moldoveni ar fi echivalentă cu valoarea Produsul Intern Brut³. Prin urmare, activitățile necontabilizate sunt practic echivalente cu cele reflectate în indicatorii statistici, având o importanță esențială în Republica Moldova.

Timpul alocat de populația Republicii Moldova muncilor neremunerate este ceva mai mare în comparație cu media înregistrată în 29 țări-membre

² Multiplicarea valorii adăugate brute creată în medie pe oră pe o persoană ocupată la cele 3,9 ore de munci neremunerate în medie pe zi pe persoană și apoi la numărul populației ocupate.

³ Calculele sunt efectuate pentru anul 2012.

ale Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) - 3,4 ore pe zi⁴. Totodată, timpul dedicat muncilor remunerate⁵ în Moldova este mult mai mic față de țările OCDE: 2,9 ore pe zi sau 11,9% din timpul total pe zi.

Această situație diferă esențial de statele dezvoltate, unde raportul dintre munca neremunerată și cea remunerată este invers. Astfel, conform mediei țărilor OCDE, circa 14% din timpul total este alocat muncilor neremunerate și 19% din timp – activităților remunerate. Cauza ține de problemele structurale din economia moldovenească care au cauzat și o rată de ocupare mult mai mică față de statele dezvoltate (38,5% în Moldova⁶, față de 65,1% în țările OCDE, pentru 2012).

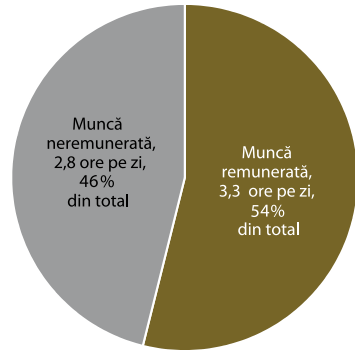
Care sunt diferențele dintre muncile neremunerate efectuate de bărbați și femei?

În Moldova cea mai mare parte a lucrărilor neremunerate sunt efectuate de femei: circa 66% din timpul total alocat muncii constituie muncă neremunerată (4,9 ore pe zi). Bărbații însă alocă aproape de două ori mai puțin timp acestor activități (2,8 ore pe zi sau 46% din timpul destinat diferitor forme de munci practicate de bărbați).

Asemenea diferențe se atestă și în alte state, însă, comparativ cu Moldova, într-o măsură mai mică: în țările OCDE femeile alocă muncilor neremunerate, în medie 2,5 ore pe zi, în timp ce bărbații - 1,7 ore pe zi.

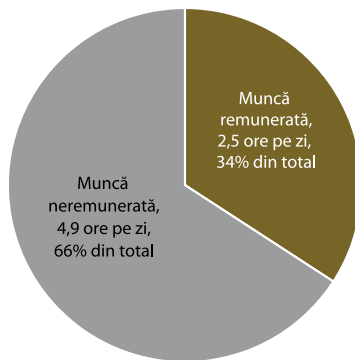
Figurile 1 și 2 relevă caracteristicile tipice ale unei societăți patriarhale, în care rolul femeii este cel de a îngriji de gospodărie, iar cel al bărbatului – de a asigura financiar familia. În același timp, acestea explică și cauzele dependenței financiare a femeilor de bărbați, având în vedere faptul că femeile nu sunt remunerate pentru majoritatea muncilor efectuate în gospodărie, iar cota salariului mediu al femeilor în salariul mediu al bărbaților constituie 87,8%⁷.

Figura 1. Timp alocat muncilor remunerate și neremunerate de către bărbați, ore pe zi și % din total

Sursa: BNS

Figura 2. Timp alocat muncilor remunerate și neremunerate de către femei, ore pe zi și % din total

Sursa: BNS

Lipsa recunoașterii și evidenței muncii neremunerate este un factor primordial care explică ratele mai ridicate ale femeilor în păturile sărace în întreaga lume⁸.

⁴ 'Society at a Glance', OECD Social Indicators, 6th edition, 2011.

⁵ Timp de lucru și alte activități legate de ocupare (timpul petrecut la locul de muncă înainte de a începe lucrul sau după încheierea lui, activități legate de căutarea lucrului).

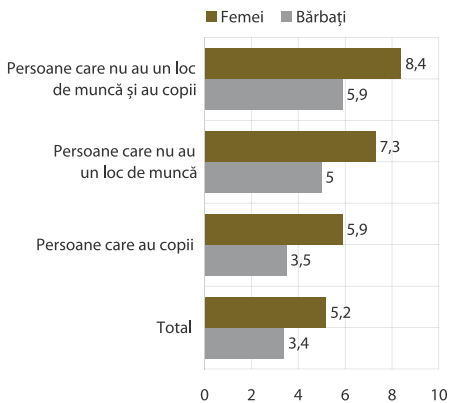
⁶ Biroul Național de Statistică.

⁷ Datele din 2011 (cele mai recente disponibile), sursa: BNS.

⁸ <http://www.unpac.ca/economy/unpaidwork.html>.

Diferențele respective dintre bărbați și femei sunt cel mai vizibile și în cazul persoanelor care nu au un loc de muncă și au copii, aceștia formând o categorie de populație ce cheltuie cel mai mult timp pentru munci neremunerate (figura 3).

Figura 3. Timp alocat muncilor neremunerate de către persoanele cu vârsta 25-64 de ani, pe sexe, ore pe zi

Sursa: BNS

O bună parte dintre femeile care sunt responsabile de majoritatea lucrărilor menajere (neremunerate) sunt angajate și în câmpul muncii. Prin urmare, acestea se simt deseori presate de timp. Astfel, din numărul total al persoanelor ocupate care au afirmat că se simt adesea presate de timp, 57,8% sunt femeile, deși rata de participare a acestora în activități de ocupare în câmpul muncii este mai redusă decât în cazul bărbaților.

Care sunt principalele forme de muncă neremunerată practicate de moldoveni?

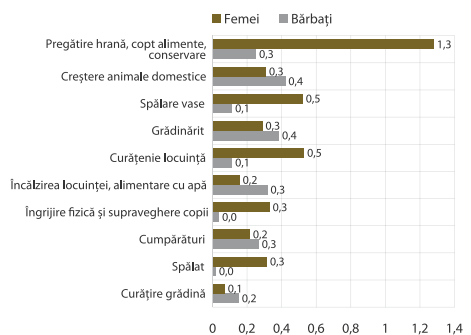
Cel mai frecvent tip de muncă neremunerată ține de pregătirea hranei, coptul alimentelor și conservare, care este efectuată în mare parte de femeile: în medie, 1,3 ore pe zi, față de 0,3 ore pe zi alocate de bărbați.

Al doilea tip de munci neremunerate după importanță este creșterea animalelor domestice, pentru care bărbații alocă circa 0,4 ore pe zi, iar femeile – 0,3 ore pe zi. Spălarea vaselor este o altă formă de muncă neremunerată care implică în mare parte femeile: 0,5 ore pe zi în raport cu doar 0,1 ore pe zi alocate de bărbați.

În general, putem remarca că femeile alocă esențial mai mult timp decât bărbații pentru activitățile din interiorul gospodăriei percepute drept „femeiești” (pregătire hrană, copt alimente, conservare, spălarea vaselor, curățenia locuinței, spălat și îngrijire fizică și supraveghere de copii). Totodată, timpul alocat de femeile pentru activitățile percepute drept „bărbătești” este similar cu cel alocat de bărbați.

Astfel, discrepanțele de gen atestate la activitățile efectuate preponderent de femeile sunt mult mai mari față de cele observate la activitățile realizate de către bărbați. Spre exemplu, în cazul creșterii animalelor domestice sau grădinaritului diferențele nu sunt atât de pronunțate în comparație cu cele observate la prepararea bucatelor, spălarea vaselor, pentru care bărbații dedică mult mai puțin timp (figura 4).

Figura 4. Timp alocat pentru principalele forme de munci neremunerate, pe sexe, ore pe zi

Sursa: BNS

Acest fapt se poate datora și fenomenului migrației forței de muncă care este mai pronunțată în cazul

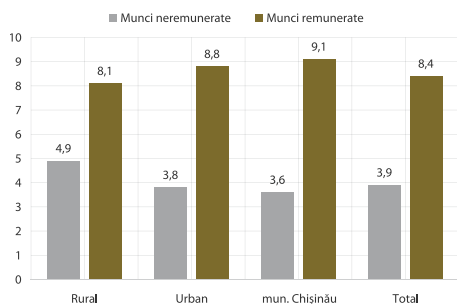
bărbaților: în anul 2012⁹, bărbații au constituit în medie 66,6% din numărul total al moldovenilor aflați la lucru sau în căutare de lucru peste hotare. În aceste cazuri, femeile sunt nevoite să preia activități care de regulă sunt efectuate de bărbați.

Populația din orașe sau sate alocă mai mult timp muncilor neremunerate?

Populația de la sate alocă mai mult timp muncilor neremunerate (4,9 ore pe zi), față de cea din orașe (3,8 ore pe zi) și din mun. Chișinău (3,6 ore pe zi).

Totodată, în sate se alocă mai puțin timp muncilor remunerate (8,1 ore pe zi), față de orașe (8,8 ore pe zi) și mun. Chișinău (9,1 ore pe zi) (figura 5). La acest capitol, ne putem compara cu Japonia și Mexic unde se lucrează în medie 9 și, respectiv, 10 ore pe zi¹⁰.

Figura 5. Timp alocat muncilor neremunerate, pe medii de reședință, ore pe zi

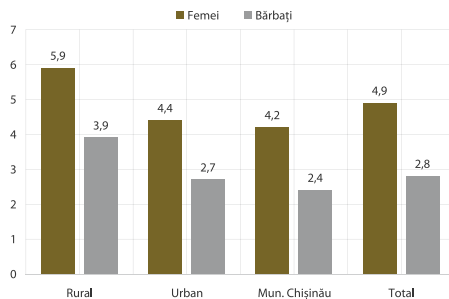

Sursa: BNS

Diferențele de timp alocate muncii remunerate în mediul rural și cel urban se datorează specificului vieții din mediul rural, unde populația dedică mai mult timp activităților de îngrijire a gospodăriei (grădinarit, creșterea animalelor domestice, etc.). Totodată, oportunitățile limitate de angajare în câmpul muncii în mediul rural implică alocarea unui timp mai redus muncilor remunerate. Fenomenul respectiv explică și nivelul net inferior al veniturilor și, respectiv, al vieții populației de la sate, munca căreia nu este apreciată și măsurată la justa valoare.

menul respectiv explică și nivelul net inferior al veniturilor și, respectiv, al vieții populației de la sate, munca căreia nu este apreciată și măsurată la justa valoare.

Figura 6. Timp alocat muncilor neremunerate, pe sexe, ore pe zi

Sursa: BNS

Influențează nivelul veniturilor și studiilor timpul alocat muncilor neremunerate?

Persoanele cu venituri lunare mai mari de 5000 de lei alocă doar 3,5 ore pe zi pentru munci neremunerate, în comparație cu 4,6 ore pe zi alocate de persoanele ale căror venituri nu depășesc 5000 lei pe lună. Aceasta vorbește despre legătura inversă dintre nivelul veniturilor populației și timpul dedicat muncii neremunerate, care este confirmată și de evidența empirică internațională¹¹.

Mai mult decât atât, discrepanțele respective sunt observate în special în cazul femeilor: femeile cu venituri mai mici de 5000 lei lunar alocă 5,4 ore pe zi muncilor neremunerate, în timp ce bărbații din aceeași categorie de venituri alocă doar 3,6 ore pe zi. Însă, pe măsura creșterii nivelului veniturilor, diferențele devin ne semnificative (figura 7).

Aceasta sugerează faptul că muncile casnice care ocupă o bună parte a timpului femeilor constituie o barieră pentru abilitarea economică a acestora.

⁹ BNS, *Ancheta forței de muncă*.

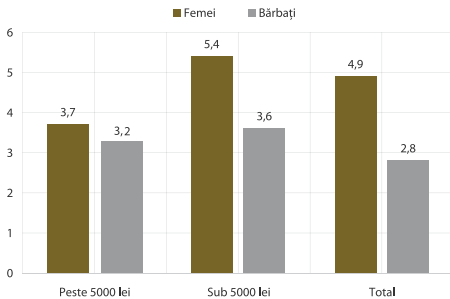
¹⁰ Cel mai puțin timp se lucrează în Europa de Vest și Africa de Sud unde se alocă muncii remunerate în medie 7 și 7,5 ore corespunzător.

¹¹ V. Miranda, „Cooking, Caring and Volunteering: Unpaid Work Around the World”, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 116, 2011.

Însă, odată cu integrarea mai activă pe piața muncii și creșterii veniturilor proprii femeile alocă mai puțin timp muncilor neremunerate, ajungând la un nivel similar cu timpul alocat de bărbați pentru astfel de munci.

O altă explicație ține de faptul că, pe măsura creșterii bunăstării, crește și accesul la tehnica de uz casnic care ușurează mult menajul și determină o scădere a timpului alocat pentru îngrijirea gospodăriei (ex: prepararea bucatelor, spălatul vaselor, etc.). Totodată, familiile cu venituri mai înalte își pot permite angajarea bonelor sau a asistenților casnici care înlocuiesc o bună parte din timpul personal destinat muncilor neremunerate.

Figura 7. Timp alocat muncilor neremunerate de către femei și bărbați, după veniturile lunare ale gospodăriilor, ore pe zi

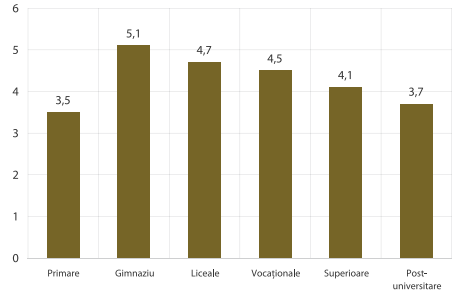
Sursa: BNS

Legătura inversă dintre timpul dedicat muncilor neremunerate și nivelul veniturilor este confirmată și de faptul că persoanele cu un nivel mai înalt al studiilor alocă mai puțin timp muncilor neremunerate¹².

Prin urmare, pe măsura creșterii oportunităților economice, grație unui nivel mai avansat de studii, persoanele tind să minimizeze timpul dedicat muncilor neremunerate. Astfel, persoanele cu studii post-universitare alocă în medie doar 3,7 ore pe zi muncilor neremunerate, în timp ce populația cu

studii gimnaziale dedică tocmai 5,1 ore pe zi acestor activități¹³ (figura 8).

Figura 8. Timp alocat muncilor neremunerate după nivelul de studii al persoanelor, ore pe zi

Sursa: BNS

Concluzii:

- Moldovenii alocă mai mult timp muncilor neremunerate și mai puțin timp activităților remunerate, în comparație cu alte state din Europa Occidentală;
- Cea mai mare parte a muncilor neremunerate sunt efectuate de către femei, pe când bărbații sunt ocupați mai mult în activitățile remunerate;
- Timpul mai mare alocat de femei muncilor neremunerate față de cel alocat activităților retribuite, în comparație cu bărbații, denotă specificului tradiționalist al divizării rolului femeilor și a bărbaților în familiile din țară. Astfel, în timp ce bărbații sunt specializați preponderent în activități aducătoare de venit, femeile poartă responsabilitatea de bază în ceea ce ține de îngrijirea gospodăriei;
- Divizarea respectivă este și mai vizibilă în mediul rural unde timpul dedicat de femei muncilor neremunerate este mult mai mare în comparație cu cel de la orașe. Astfel, din cauza unor oportunități economice mai limitate la sate, bărbații sunt responsabili de lucrările în câmp și alte munci care necesită efort fizic consistent, în timp ce femeile efectuează muncile menajere. În plus, majoritatea migranților sunt bărbați și provin din mediul rural, ceea ce

¹² Admitem ipoteza despre legătura inversă dintre nivelul de studii și cel al veniturilor.

¹³ În cazul persoanelor cu studii primare, numărul relativ mic de ore pe zi este explicat de vârsta mică a respondenților (10-11 ani) care dedică mai puțin timp activităților de îngrijire a gospodăriei.

permite femeilor rămase acasă să se dedice mai mult îngrijirii de gospodărie și familie;

- O altă cauză a timpului mai îndelungat alocat de populația rurală muncilor neremunerate constă în faptul că familiile din sate dispun de mai puține utilaje și electrocasnice, care ușurează munca de îngrijire a gospodăriei și permite economisirea timpului;
- Populația cu venituri mai înalte alocă mai puțin timp muncilor neremunerate. Totodată, discrepanțele dintre femei și bărbați în ceea ce ține de timpul alocat activităților de menaj sunt cele mai semnificative pentru populația cu venituri mai mari. În aceste familii, femeile îndeplinesc marea parte a muncii neremunerate;
- Persoanele cu un nivel mai avansat de studii alocă mai puțin timp muncilor neremunerate, fapt explicat de accesul mai larg a acestora la piața muncii și alte oportunități economice.

Recomandări:

- Volumul muncii neremunerate este unul deloc neglijabil în Republica Moldova. Prin urmare, pentru a asigura o măsurare mai cuprinzătoare a economiei țării, este necesar de identificat posibilitățile fezabile pentru integrarea muncii neremunerate în sistemul de conturi naționale. Aceasta ar corespunde și practicilor internaționale existente la moment¹⁴, iar Cercetarea Utilizării Timpului prezintă o sursă fundamentală de informații pentru acest scop;

- Statul, împreună cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare, trebuie să întreprindă măsuri consolidate în vederea abilitării economice a femeilor. În acest sens, sunt binevenite programe de informare și instruire a femeilor (inclusiv pentru activități de antreprenoriat), în special din mediul rural, și conștientizarea populației privind oportunitățile egale de care trebuie să dispună femeile și bărbații;
- Lipsa oportunităților de angajare în câmpul muncii în spațiul rural, evidențiate prin ponderea mai mare a muncii neremunerate, în paralel cu o pondere nesemnificativă a celei plătite/retribuite, în comparație cu mediul urban, evidențiază încă odată necesitatea ameliorării climatului de afaceri la nivel local. În acest sens, extinderea și modernizarea infrastructurii fizice de bază este crucială (de ex: extinderea rețelelor de apeduct și canalizare, gazificare, reabilitarea drumurilor locale, etc.). Totodată, statul trebuie să încurajeze activitatea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, care este principala soluție durabilă pentru crearea locurilor de muncă și ieșirea din sărăcie a populației de la sate;
- Situația mamelor, dar în special a celor care își cresc singure copiii, nu este de neglijat. Astfel, este necesară desfășurarea unei ample campanii naționale cu privire la reconcilierea vieții de familie cu viața profesională, prin intermediul căreia să fie încurajată implicarea bărbaților în creșterea și educația copiilor, parteneriatul de gen în familie, împărțirea responsabilităților casnice între bărbați și femei, oferirea unor stimulente angajaților-părinți (de ex. sporirea și eficientizarea facilităților acordate părinților cu mici copii, încurajarea bărbaților de a lua concediu de îngrijire a copilului, etc).

Acest material a fost elaborat în baza rezultatelor Studiului privind Utilizarea Timpului, realizat de Biroul Național de Statistică, cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Entității Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) și Guvernului Suediei în cadrul proiectului ONU „Consolidarea Sistemului Statistic Național”. Opiniile exprimate în această notă nu reflectă neapărat punctul de vedere sau politicile oficiale ale agențiilor ONU, Guvernului Suediei sau Biroului Național de Statistică.

Elaborat de: Centrul analitic independent Expert-Grup

Design: Ion Axenti

Foto: PNUD, UN Women

¹⁴ A Critical Review of Selected Time Use Surveys; Debbie Budlender, UNRISD, June 2007.